

Дмитро Тужанський

Популістський «рух вправо» та криза ліберальної демократії в Угорщині

Стаття присвячена аналізу політичної ситуації в сучасній Угорщині, специфіці правлячого політичного режиму та ключовим тенденціям у цій країні. Автор намагається пояснити посилення популізму та кризу ліберальної демократії в Угорщині, а також передбачити наслідки цих процесів для Європи та України.

Ключові слова: ліберальна демократія, Угорщина, закордонні угорці, Джордж Сорос, Віктор Орбан, ЄС, НАТО, Європейський союз, Тріанон, популізм, Йоббік, Фідес, автономія, сепаратизм, подвійне громадянство, вибори, національна держава, міграційна криза.

The article studies the current political situation in Hungary, its ruling political regime and the key political and value trends in this country. The author explains the growing populism and the crisis of liberal democracy in Hungary and what they mean for Europe and Ukraine.

Keywords: liberal democracy, Hungary, foreign Hungarians, George Soros, Victor Orban, EU, NATO, European Union, Trianon, populism, Jobbik, Fides, autonomy, separatism, dual citizenship, elections, nation-state, migration crisis.

16 червня 1989 року на церемонії перепоховання прем'єр-міністра комуністичної Угорщини Імре Надя та інших жертв угорської революції 1956 року 26-річний Віктор Орбан в емоційній промові¹ закликав негайно вивести радянські війська з країни та провести демократичні вибори. На подібне не наважувався ніхто з тодішньої політичної «верхівки» Угорщини. Натомість лідер щойноствореного «Альянсу молодих демократів» (угор. *Fiatal Demokraták Szövetsége*, скорочено *Fidesz*) вже тоді не тільки добре розумів, а й тонко відчував настрої угорського суспільства, – і той його виступ став початком стрімкої кар'єри у великій політиці.

Та чи міг Віктор Орбан, чи бодай хтось із присутніх на церемонії в Будапешті уявити собі, що в травні 2015 року на урочистому відкритті саміту ЄС в Ризі президент Єврокомісії Жан-Клод Юнкер назве угорського прем'єра «диктатором»²,

а західні видання постійно проводитимуть паралелі між ним та Володимиром Путіним?³

Сьогодні команда Віктора Орбана готується не просто перемогти на парламентських виборах у квітні 2018-го, а втретє поспіль здобути конституційну більшість, сформувати уряд, а отже зберегти фактично абсолютну владу в країні. Важко повірити, що Віктор Орбан, який протягом першого свого прем'єрства фактично привів Угорщину в НАТО та ЄС, стане чи не головним критиком Брюсселя та разом зі своїми однопартійцями ухвалюватиме рішення всупереч законодавству Євросоюзу. Колишній стипендіат фонду Сороса, у 2017 році Орбан також спершу візьметься закривати заснований угорсько-американським фінансистом Центрально-Європейський університет, а згодом взагалі назве Джорджа Сороса мало не головним ворогом Угорщини й очолить пропагандистські кампанії проти нього⁴.

¹ Orbán Viktor beszéde a Hosök terén, Nagy Imre és mártírtársai temetésén, 1989 június 16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://youtu.be/f_Gqf1Jx1sE.

² Orbán Viktor beszéde a Hosök terén, Nagy Imre és mártírtársai temetésén, 1989 június 16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/world/video/2015/may/22/hello-dictator-european-commission-president-junker-jokes-hungarian-orban-video>.

³ The Hungarian Putin? // Foreign Affairs. – 08.02.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/hungary/2015-02-08/hungarian-putin>.

⁴ Orbán on offensive after EU takes legal action over Soros university // The Guardian. – 26.04.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/>

У цій статті ми розглянемо політичну еволюцію Віктора Орбана та зміну настроїв і запитів угорського електорату за останні 10 років, які можна охарактеризувати як очевидну кризу ліберальної демократії в Угорщині, остаточну перемогу якої ще на початку 90-х проголосив на весь світ Френсіс Фукуяма¹ у своїй праці «Кінець історії».

Сучасна Угорщина: яка вона?

Кризу ліберальної демократії в Угорщині Віктор Орбан навіть не намагається приховати. Навпаки, він відкрито заявляє про неї й наполягає на тому, що вона не суто угорське явище, а глобальний тренд. У своїй резонансній промові, виголошеній у липні 2014 року в румунському містечку Беїле-Тушнад, угорський прем'єр розкритикував західний лібералізм як такий, що породжує корупцію, насильство, безробіття, кризу моральності, а відтак більше не є оптимальною моделлю організації держави. Орбан зауважив, що країни, які розвиватимуться за принципами ліберальної демократії, програють у глобальній конкуренції. У тій промові Віктор Орбан навів приклад Сингапуру, Китаю, Індії, Туреччини й навіть Росії як незахідних, неліберальних, неліберально-демократичних й навіть недемократичних держав, які забезпечують своїм націям успіх. І в цьому контексті зауважив, що Угорщина має власну відповідь у цій дискусії: це модель неліберальної національної держави, заснованій на праці (work-based state/workfare state)².

То що це за модель держави, яку обстоює Віктор Орбан? Звісно ж, ідеться не про класичну модель національної держави (nation state) XVII–XIX століть і навіть не державу XX-го, описані Бенедиктом Андерсоном у монографії «Уявлені спільноти»³. На цьому наполягає й Віктор Орбан: у тій промові в рамках літнього університету в Румунії угорський прем'єр описував новий етап розвитку держави, який прийшов на зміну національній (the nation state), ліберально-демократичній

(the liberal state) та навіть державі загального добробуту (the welfare state)⁴.

Немає жодних сумнівів, що саме ідея національної держави є базовою для нової моделі Угорщини Віктора Орбана, дослівно названої ним «the work-based state» (угор. a munkaalapú állam). Ключовий фактор модифікації ідеї – це врахування сучасної глобальної ситуації, тобто насамперед НАТО, ЄС з одного боку, та криза лібералізму, глобальна конкуренція, міграція – з іншого. Про це йдеться майже в кожній промові Орбана. Є ще одна важлива деталь зі згаданої в цій статті промови 2014-го: розмірковуючи про нову модель Угорщини, Віктор Орбан наголосив, що вона має бути обов'язково неліберальною, що не є синонімом «недемократичної». «Сьогодні ми змушені констатувати, що демократія не обов'язково має бути ліберальною. Навіть якщо держава не є ліберальною, вона все ж може бути демократичною», – виголосив тоді Віктор Орбан, згадавши принагідно 2010 рік, коли цю концепцію нової Угорщини було вперше публічно презентовано і ліберальний світ назвав її «богохульством».

Чому 2010-ий? Саме тоді, відразу після тріумфу на парламентських виборах, коли «Фідес» уперше здобув конституційну більшість у парламенті (263 місць із 386), правляча партія відразу ж узялася змінювати Основний закон. Нова редакція вступила у силу з 1 січня 2012 року⁵. Вона зберегла парламентську республіку в Угорщині, але містила цілу низку «неоднозначних» змін⁶, як-то відповідальність за кожного угорця, апеляцію до доби короля Святого Іштвана, який заснував угорську державу 1000 років тому, та необхідність духовного відродження, поруч зі свободою віросповідання, визнання вирішальної ролі християнства в угорському націстворенні, фактичну заборону абортів та одностатевих шлюбів і чимало іншого⁷. Водночас у новій Конституції містяться посилення на кілька десятків законів, у тому числі

world/2017/apr/26/eu-launches-legal-action-against-hungary-higher-education-law-university.

¹ Фукуяма Ф. Кінець історії і останній чоловік. – М.: Ермак, АСТ, 2005.

² Prime Minister Viktor Orbán's Speech at the 25th Bálványos Summer Free University and Student Camp // Website of Hungarian Government, 30.07.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-25th-balvanyos-summer-free-university-and-student-camp>.

³ Андерсон Б. Уявлені спільноти: Міркування про походження й поширення націоналізму. – К.: Критика, 2001.

⁴ The era of the work-based state is approaching // Website of Hungarian Government. – 30.07.2014. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/news/the-era-of-the-work-based-state-is-approaching>

⁵ Magyarország Alaptörvénye // Köztársasági Elnöki Hivatal. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.keh.hu/magyarorszag_alaptorvenye/1515-Magyarorszag_Alaptorvenye&pnr=14.

⁶ Конституційні зміни в Угорщині 2012 року: основні новації та їх вплив на суспільно-політичний розвиток держави // Віче. – 2010. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/3526/>.

⁷ Конституційні зміни в Угорщині 2012 року: основні новації та їх вплив на суспільно-політичний розвиток держави // Віче. – 2010. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/3526/>.

на ще не ухвалені, які мають додатково унормувати суспільне життя. Одним з перших і чи не найбільш резонансним тоді став закон про ЗМІ, ухвалений у грудні 2010 року. Він передбачав постійний моніторинг угорських медіа спеціальною наглядовою радою з правом рецензувати контент і штрафувати видання¹.

Таким чином, можна сказати, що сучасна Угорщина, за версією Віктора Орбана, – це консервативна неліберальна національна держава з сильною державною вертикаллю влади, з відчутною присутністю держави як у громадському секторі, так і в економіці, можливо, навіть на рівні державних монополій у ключових галузях, а також великою увагою до історії, культури й мови, патріотичного виховання, сімейних цінностей та духовного відродження нації, яку принизили, забравши 1920 року 2/3 території у Тріаноні (а відтак виникає необхідність вшанування тієї трагедії на державному рівні). Звідси і слова угорських топ-політиків про «духовне відродження Угорщини», всієї угорської нації, без прив'язки до території, що власне і закріплено в новій редакції конституції.

Мрії про Велику Угорщину та концепція автономії закордонних угорців

Сучасна Угорщина Віктора Орбана не тільки відповідальна за кожного угорця, включно із закордонними, а й прагне, аби вони знову об'єдналися, хай не територіально, як це було до Тріанонської трагедії, але емоційно, політично, культурно. Це дозволить не тільки зберегти власну ідентичність, а й бути конкурентними та успішними в сучасному світі як єдина спільнота. Усе це виглядає вкрай неоднозначно, особливо з огляду на базові Копенгагенські критерії заснування ЄС та питання суверенітету країн, де угорські нацменшини мешкають на своїх історичних землях (є автохтонами) – в Румунії, Словаччині, Австрії, Сербії та Україні. Команда Віктора Орбана активно просуває цю ідею через державну політику підтримки закордонних угорців. І мова не тільки про ухвалений у 2010 році закон про спрощення процедури отримання угорського громадянства, а насамперед про окрему концепцію, яка ґрунтується на трьох фундаментах.

Перший! фундамент – державна підтримка розвитку національної культури й освіти закордонних угорців, функціонування угорськомовних шкіл, класів, факультетів та університетів, як-то

¹ Свободі слова в Угорщині вкоротили віку // Радіо Свобода. – 23.12.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/2257521.html>.

Інститут імені Ференца Ракоці II в українському Береговому, культурних товариств і громадських організацій. Звідси й дуже гострий конфлікт між Києвом та Будапештом довкола українського закону про освіту, а точніше статті 7, у якій йдеться передусім про мовні права. Конфлікт дійшов до погроз Будапешта блокувати будь-які євроінтеграційні прагнення України² та перегляду Угоди про асоціацію Україна–ЄС³.

Другий! фундамент – це право на подвійне громадянство, яке впливає із запровадження у травні 2010 року спрощеної процедури отримання угорського паспорта для етнічних угорців. Мовляв, усі угорці – і ті, що мешкають у межах сучасної Угорщини, і ті, котрі перебувають за її межами і коли-небудь жили на своїй історичній землі, – є рівноправними громадянами національної держави Угорщина або можуть такими стати. Згідно з офіційними даними, на початок 2015 року за спрощеною процедурою угорське громадянство тоді отримало вже 670 тисяч осіб. 66 % нових громадян Угорщини – з Трансильванії, 17 % – з Воєводини, 14 % – із Закарпаття, уточнив тоді держсекретар Угорщини Арпад Янош Потапі⁴. Нещодавно було повідомлено про мільйонну заявку на отримання угорського паспорта за спрощеною процедурою.

Третій! фундамент – захист інтересів закордонних угорців через їхніх представників в органах влади країн, де вони мешкають. Із цим пов'язана активізація роботи громадсько-політичних організацій закордонних угорців, які на період виборів виконують роль політичних партій та висувають своїх кандидатів у депутати різних рівнів. В Україні це КМКС («Товариство угорської культури») та УМДС («Демократична спілка угорців»), у Сербії – «Союз угорців Воєводини», в Румунії – Демократичний союз угорців в Румунії (RMDSZ), у Словаччині – це Most-Híd. Усі ці організації мають своїх представників на різних рівнях представництва, аж до національних парламентів.

«Угорське питання залишається невирішеним з часів Другої світової війни. Ми розглядаємо

² Сидоренко С., Панченко Ю. Угорський мовний шантаж: чи поховає Будапешт європейське майбутнє України // Європейська Правда. – 26.09.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/09/26/7071503>.

³ Капітоненко М. Асоціація в небезпеці: наскільки реалістичними є погрози Будапешта // Європейська Правда. – 10.10.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/10/10/7072097>.

⁴ Громадянство Угорщини отримали близько 94 тис. жителів Закарпаття // Європейська Правда. – 27.02.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/02/27/7031332>.

угорське питання також як частину Європейського питання. Угорці Карпатського басейну мають право на подвійне громадянство, права громади, зокрема автономію. Це позиція, яку ми будемо представляти на міжнародній арені», – заявив у парламенті Віктор Орбан відразу після чергового триумфу на виборах у 2014 році, зауваживши, що саме подвійного громадянства для угорської громади та права на самоврядування він очікує від нової України¹.

Попри різку реакцію на подібні заяви як країн-сусідів², так і ЄС, офіційна влада Угорщини не змінює своєї політики й продовжує втілювати свою «концепцію автономізації» закордонних угорців³, особливо напередодні чергових парламентських виборів, у яких закордонні угорці, починаючи з 2014 року, також беруть участь⁴.

Міграційна криза в Європі 2015 року, а також інституційна та ціннісна криза всередині Європейського Союзу, включно з Brexit, тільки актуалізували цю модель сучасної Угорщини, хоча за індексом демократичності Freedom House, впродовж останнього десятиліття вона постійно втрачає позиції⁵. Віктора Орбана цей факт явно не турбує. Він підсилює свою модель новими сенсами, включно з нищівною критикою ідеї «європейського котла» і мультикультуралізму, з одночасним просуванням ідеї регіонального лідерства Угорщини в Карпатському басейні, підкреслюючи важливість поточного історичного моменту для всіх угорців, які проживають в ньому.

Вибори, міграційна криза та «вороги» Угорщини Віктора Орбана

Справді, Угорщина є однією з країн ЄС, яка найбільше відчула на собі міграційну кризу вна-

слідок неконтрольованого потоку біженців. Для угорського суспільства ця криза стала настільки відчутною, що вона затьмарила собою всі інші проблеми, включно з соціально-економічними.

Для уряду Віктора Орбана міграційна криза стала справжнім викликом, який збігся в часі зі стрімким зростанням рейтингу проросійської та ще більш праворадикальної партії «Йоббік» (угор. *Jobbik Magyarországért Mozgalom*, що перекладається як Рух за кращу Угорщину, лідер Габор Вона, партія заснована в 2003 році) і просіданням рейтингу правлячої команди «Фідес-ХДНП». Згідно з даними соціологічної агенції «Ipsos», станом на березень 2015 року різниця в рейтингах між «Йоббік» та «Фідес» складала менше 10 %⁶.

До кінця 2016 року уряд Орбана впорався з «міграційним» викликом і перетворив його на козир у внутрішній та зовнішній політиці: жорстка політика угорського уряду щодо мігрантів, що проявляється у спорудженні парканів і спецтаборів на кордонах, організацією протестів проти міграційних квот Брюсселя, ініціюванням референдуму на цю тему тощо, дозволила стабілізувати ситуацію в Угорщині й повернути правлячій коаліції беззаперечне електоральне лідерство.

Однак, на жаль, виглядає так, що головним конкурентом правлячої команди «Фідес-ХДНП» на виборах 2018 року є все-таки не соціалісти, а ті ж проросійські праворадикали «Йоббік». І це насправді велика проблема Угорщини, що на тлі постійної популістської радикалізації правлячої команди її найближчим конкурентом є ще більш радикальна політична сила. Більше того, це серйозний показник того, якими сьогодні є Угорщина й угорське суспільство.

Хоч вибори правляча команда вже фактично виграла, але залишається відкритим питання, чи зможе блок «Фідес-ХДНП» повторити успіх попередніх років і здобути конституційну більшість? Адже за підсумками виборів 2014 року ця більшість трималася з перевагою лише в 1 мандат. І в цьому контексті дуже важливим є питання явки на виборах.

Попередні парламентські вибори в Угорщині 2014 року мали рекордно низьку явку, лише трохи більше 61 %, що на 4 % менше, ніж у 2010 році. І це при тому, що на парламентських виборах 2014 року вперше було дозволено голосувати закордонним угорцям. Є всі підстави очікувати, що на виборах у квітні 2018 року явка може бути ще

¹ Prime Minister's speech after taking the oath of office // Website of Hungarian Government. – 10.05.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2010-2014.kormany.hu/en/prime-minister-s-office/the-prime-ministers-speeches/prime-minister-s-speech-after-taking-the-oath-of-office>.

² МЗС України відреагувало на заяви Будапешта щодо угорської автономії // Європейська Правда. – 22.03.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/22/7063413/>.

³ Тужанський Д. Що ховається за ідеєю автономії угорців? Ризики та можливості для України // Європейська Правда. – 29.03.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/03/29/7063755/>.

⁴ Орбан написав листа угорцям з подвійним громадянством, просить голосувати на виборах // Європейська Правда. – 18.07.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/07/18/7068664/>.

⁵ Nations in Transit 2017: Hungary // Freedom House. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/hungary>.

⁶ Tovább erősödött a Jobbik // Ipsos. – 17.03.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipsos.hu/hu/news/tovabb-erosodott-jobbik>.

нижчою, і це стане серйозним викликом для Віктора Орбана та його правлячого блоку.

Щоб мобілізувати електорат і втретє отримати конституційну більшість, сьогодні прем'єру Угорщини вже точно не достатньо його чудових ораторських здібностей. Обіцянки про світле майбутнє вже не спрацюють. Економічних здобутків нинішнього уряду, які можна було б використати як аргумент для виборців, обмаль.

Що ж залишається? Тільки перетворити свій електорат – провладний і проурядовий – на протестний. А це можливо зробити лише знайшовши або створивши образи нових «ворогів», які загрожують нинішній Угорщині, щоб очолити світоглядну війну проти них, зачепити угорців за живе та закликати їх до спільного захисту країни. Саме це Віктор Орбан, схоже, і робить. Останні кілька років – системно та з особливим азартом, насамперед через медіа-простір (суспільне мовлення М1-М5, Origo, MTI, Hirado та інші), який його команда продовжує брати під контроль. Останній гучний приклад – це купівля й одночасне закриття головної опозиційної газети Népszabadság¹.

Саме тому топ-темою в ЗМІ досі є мігранти². Усвідомивши вигідність для себе цієї теми, Віктор Орбан розвиває її максимально. Саме тому були знайдені два додаткові вороги, тісно пов'язані з мультикультуралізмом та мігрантами.

Новий «ворог номер один» – брюссельська бюрократія. Це вже давній і дуже зручний «ворог» Орбана. На тлі кризових процесів, які переживає ЄС, Будапешт уже давно зробив Брюссель крайнім у багатьох питаннях. Почалося це у 2010–2012 роках, коли Віктор Орбан з командою почав перекроювати під себе весь конституційний лад у країні й поза її межами, про що йшлося вище. З 2015 року команда Орбана саме на Брюссель переклала відповідальність за міграційну кризу, мовляв, євробюрократи прагнуть заселити всю Угорщину мігрантами та ледь не перетворити країну на санітарну зону. Саме своєю жорсткою позицією щодо мігрантів Віктор Орбан пояснює нові процеси проти Угорщини з боку Єврокомісії (через квоти на мігрантів, закон про вищу освіту, використання коштів ЄС тощо).

¹ Dan Nolan. Hungary's newspaper of record Nepszabadsag faces oblivion // Deutsche Welle. – 12.10.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/en/hungarys-newspaper-of-record-nepszabadsag-faces-oblivion/a-36022420>.

² Сидоренко С. Угорщина кидає виклик Євросоюзу: міграційна суперечка, здатна розірвати ЄС // Європейська Правда. – 26.09.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/26/7055016/>.

Водночас негативне ставлення до керівництва ЄС впливає на мотивацію угорських виборців не гірше, ніж загроза перед справжнім ворогом номер один. Таким ворогом сьогодні «призначено» угорсько-американського мільярдера Джорджа Сороса. Все почалося наприкінці березня 2017 року з кампанії проти Центрально-Європейського університету (ЦЄУ), який звинуватили у невинуватому отриманні переваг порівняно з іншими вишами Угорщини. Блискавично було ухвалено зміни до закону про вищу освіту, згідно з якими іноземні університети повинні мати відділення в країні, де зареєстровані. Тобто оскільки ЦЄУ зареєстрований в Нью-Йорку, то повинен мати відділення й там. Попри протести на вулицях і нищівну критику з усіх сторін – ЄС, США, угорської опозиції, громадськості, ці зміни оперативно підписав президент Янош Адер. Тоді здавалося, що уряд Орбана перегнув палку, адже боротьба за право Центрально-Європейського університету залишитися в Будапешті має всі шанси перетворитися не на сутичку Віктора Орбана із Соросом чи з ЄС, а на «епічну боротьбу свободолюбного міста з деспотією і, без перебільшення, на зіткнення минулого із майбутнім»³. А ця світоглядна боротьба могла би закінчитися не на користь правлячого режиму в Угорщині. Відтак, доволі оперативно конфлікт було переорієнтовано персонально на Джорджа Сороса, вмонтувавши його в дуже зручну для Віктора Орбана міграційну тему та протистояння проти брюссельських євробюрократів. Сьогодні угорський прем'єр та вся його команда відкрито заявляють про окремих «план Сороса»⁴ щодо міграційних квот, який вже начебто почав втілювати Європарламент⁵. Тобто, за версією уряду Орбана, обидва сьогоднішні головні «вороги» Угорщини почали діяти спільно.

* * *

Світоглядна боротьба проти цих «ворогів», очевидно, має забезпечити правлячій команді в

³ Бетлій О. Будапештський виклик // Критика. – Липень 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/articles/budapeshtskyy-vyklyk>.

⁴ What is at stake in next year's general election: the potential implementation of the Soros plan and the dismantling of the border fence // Website of Hungarian Government. – 22.07.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/news/what-is-at-stake-in-next-year-s-general-election-the-potential-implementation-of-the-soros-plan-and-the-dismantling-of-the-border-fence>.

⁵ The European Parliament has begun implementation of the Soros Plan // Website of Hungarian Government. – 20.10.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/news/the-european-parliament-has-begun-implementation-of-the-soros-plan>.

Угорщині чергову абсолютну перемогу на виборах. Та це ніщо інше, як невпинний популістський рух вправо – подалі від ліберальної демократії. Цей рух політика Віктора Орбана триває з того моменту, як він потрапив у велику політику. Видання *Politico*, аналізуючи біографію та персону угорського прем'єра, описує цю еволюцію в три етапи, як шлях Віктора Орбана до фактично одноособної влади в Угорщині¹: спершу він був молодим демократом, який спирався на революційну молодь радянської та пострадянської Угорщини, тоді став лідером громадянського союзу, який прагнув нарешті позбавити країну від радянського минулого, в тому числі політичного, і привести її в сучасну Європу (ЄС та НАТО), і, зрештою, Віктор Орбан еволюціонував до правого популіста, який має відродити угорську націю та повернути їй велич у християнській Європі, «вилікувавши» від травм поразок минулого. На кожному етапі угорський лідер намагався відповідати в першу чергу запитам суспільства, нації, і, без сумніву, це йому досі вдається. Але гра щодалі стає більш ризикованою, не тільки з точки зору рейтингів чи ідеологічних маневрів. Як слушно зауважує видання *Politico*, сучасний Віктор Орбан вже перетворився на політичний бренд, який стає привабливим та «заразним», що ми бачимо за виборами в США, Франції, Австрії, Чехії. Це становить небезпеку не тільки для ліберальних цінностей, а й для демократії загалом, причому як всередині Угорщини, так і в Європі.

Радикалізація правлячого режиму в Угорщині, а відтак і угорського суспільства, перетворює ще більш радикальну політичну силу «Йоббік» на головну альтернативу правлячій команді Орбана.

Постає велике питання, до яких змін всередині держави це може призвести, особливо якщо незабаром Віктору Орбану доведеться домовлятися, скажімо, вже з Габором Воною як з найбільш ідеологічно близьким союзником?

По-друге, сучасна модель Угорщини максимально звужує можливості громадського сектору, де зазвичай і зароджується ідейна опозиція, причому не обов'язково ліберального спрямування – будь-яка. Звідси й така квола реакція громадськості на дії влади всередині Угорщини. Втім, поява партії «Моментум» після неймовірно успішної кампанії її лідерів проти проведення в Угорщині Олімпійських ігор–2024² є яскравим свідченням існування в угорському суспільстві запиту не стільки на ліберально-демократичну силу, скільки на реальну ідеологічну опозицію діючій владі. Рейтинг нової партії не перевищує 2–3 %, хоч про неї дуже багато говорять, проводячи паралелі з партією «Фідес» та її лідерами версії 1989 року.

По-третє, Угорщина Віктора Орбана є дуже конфліктним суб'єктом зовнішньої політики, часто дестабілізуючи відносини з ЄС та країнами-сусідами. Нинішній конфлікт із Україною навколо закону про освіту – зайвий цьому доказ. Аналогічні конфлікти навколо прав закордонних угорців періодично виникають із Румунією, Словаччиною. На тлі агресії Росії кожне з таких загострень, хай навіть дипломатичних, є чималим ризиком на континенті.

Тому сьогодні перед європейською спільнотою постало нове питання – як розвиватиметься Угорщина та де межа популістському руху вправо Віктора Орбана? І, власне, які наслідки цей популізм матиме для Угорщини та Європи?

¹ The 28 people from 28 countries who are shaping, shaking and stirring Europe: Class of 2016 // *Politico*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politico.eu/list/politico-28/>.

² Than K. After surprise victory over Olympic bid, young Hungarian group aims for parliament // Reuters. – 22.02.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-hungary-politics-momentum/after-surprise-victory-over-olympic-bid-young-hungarian-group-aims-for-parliament-idUSKBN16113F>.